

סודה של מהיטבאל

סיומה של פרשת וישלח מתאר לנו את אילן היוחסין של אדום, ומסיים עם כרוניקה, רשימה מלכותית של אדום: "וַיִּמְלָךְ... וַיָּמָת... וַיִּמְלָךְ תַּחֲתָיו... וַיִּמְלָךְ... וַיָּמָת... וַיִּמְלָךְ תַּחֲתָיו בְּעַל חֶנָּךְ בֶּן עֵצְבֹר, וַיָּמָת..." סיום הרשימה שונה: "וַיִּמְלָךְ תַּחֲתָיו הַדָּר" עליו לא מסופר שמת, ובמקום זה התווסף בו פרט מעניין: "וְשֵׁם אֱשֻׂתּוֹ מְהִיטְבָאֵל בֶּת מִטְרָד בֶּת מִי זָהָב". מה עושה רשימת מלכי אדום בספר התורה? במה זכתה מְהִיטְבָאֵל? על שאלות אלו עמדו מפרשים וחכמים, ביניהם הרמב"ם שהתייחס לכך בשמיני שבין י"ג העיקרים (פירוש המשנה, סנהדרין י, א): "ואין הפרש בין 'וְשֵׁם אֱשֻׂתּוֹ מְהִיטְבָאֵל' ובין 'אנכי ה' א-להיד' ושמע ישראל', כי הכל... תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת"... אלא כל דיבור ודיבור מן התורה יש בהן חכמות ופלאים למי שמבין אותם ולא הושג תכלית חכמתם... ואין לאיש אלא להלך בעקבות דוד משיח לזאת - להייעקב שהתפלל (תהילים קיט, יח) "גַּל עֵינִי וְאַבְיָטָה - נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ". ואכן, בימור הנבוכים, ניסה הרמב"ם להסביר את משמעותה של הפרשה, אלא שהפעם אתעלם מציונות אהובת זו, ואפנה אל עולם המסתורין, עולם הקבלה. אזלי גַּל עֵינִי וְאַבְיָטָה' ותקיים עבורנו בקריאתם המסתורית של כתבי הקודש.

את עקרונותיה של הקריאה הקבלית ניסח גיבור הזוהר, רבי שמעון בר יוחאי בקטע שהפך קלאסי (חלק ג קנב ע"א בתרגום מארמית): "אוי לאותו אדם האומר, כי התורה באה לספר סתם סיפורים ודברי הדיוט... כל דברי התורה הם עניינים וסודות עליונים... אלא שכיוון שירדה [התורה] לעולם הזה, אילו לא הייתה מתלבשת בלבושים של העולם הזה, לא היה העולם יכול לשאת אותה. סיפורי התורה הם לבושים לתורה... משום כך אמר דוד, 'גַלְ עֵינֵי וְאֶפְיטָה - - נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ'... בוא וראה... אלו הטיפשים כאשר רואים לאדם בלבוש הנראה להם יפה לא מסתכלים יותר, חושבים הלבוש כגוף, וחושבים הגוף כנשמה. כעין זה התורה יש לה גוף ואלו מצוות התורה שנקראים 'גופי התורה', זה הגוף מתלבש בלבושים של אלו של סיפורים של העולם הזה, טפשים של העולם לא מסתכלים אלא בלבוש שהוא סיפור התורה... אלו שיודעים יותר לא מסתכלים בלבוש אלא בגוף... החכמים עבדי המלך העליון שעמדו בהר סיני לא מסתכלים אלא בנשמה שהיא עיקר הכל, תורה ממש ולעתיד לבוא עתידים להסתכל בנשמה של נשמת התורה... אוי לאלה החוטאים שאומרים שהתורה אין היא אלא סיפור סתם... אשרי הם הצדיקים המסתכלים בתורה כראוי".

בעיני, הקבלה מנסה להציג בפנינו מעין דקדוק סודי ויסודי של העולם, דקדוק הבא לידי ביטוי בתחומים שונים. כשמציאות מסוימת לא פועלת לפי הדקדוק הזה, היא תיהרס. רשימת מלכי אדום אינה אלא מטפורה לסוד זה, סוד עולם התוהו ועולם התיקון. כדי להבין את הרעיון הזה, הבה וננסה לתכנן בעצמנו עולם. נרשה לעצמנו לשרטט טיוטות, כאותן תוכנות או מערכות הפעלה המשתפרות בגרסות המתחדשות זו אחר זו, נבנה עולמות ונחריבם עד שנצליח. הגרסות הראשונות, נקרא אותם על פי הקבלה גרסות ה'עקודים', היו מצוינות, אלא שהיו כה מושלמות, שלא נתנו מקום לקיום האדם, יציר מוגבל ובלתי מושלם. אך הבה ונמשיך לתכנן. הגענו לגרסה, שסברנו תנאים לדקדוק שהקבלה דורשת. יהיו בה 'ספירות', מעין רכיבים יסודיים של התוכנה. ואמנם כך עשינו. תכננו מערכת, גרסת ה'נקודים', ובה רכיבים הבאים זה אחר, כנקודות הסדורות באופן היררכי. אלא שכאשר ניסינו להפעיל תוכנה נפלאה זו, הרכיבים הראשוניים נפלו, ואלו שאחריהם קרסו ונשברו. אלה הם מלכי אדום שמתו, ועליהם נאמר (תהילים מח, ה) *כִּי הִנֵּה הַמַּלְאָכִים נוֹעְדִים - עֲבָרוּ יַחְדָּו* (זוהר ח"ג רצב ע"א). העולם שקרס הוא 'עולם התוהו'. בנינו אותו בשורה מתמטית יפה, אך היה חסר לנו משהו חשוב עד למאוד, הדיאלקטיקה, את העוזר כנגדו, את האישה. השורה הכרחית, אלא שהרכיבים באים לא רק זה אחר זה, אלא גם זה מול זה. עתה גילינו את הצורך במהיטבאל, באישה, באינטגרציה שבין זכר לנקבה, סודה ההכרחי של כל תוכנה. על פי עיקרון זה בנינו את גרסת ה'ברודים', עולם חדש, 'עולם התיקון', שיתחבר אל עולם התוהו ויתקן אותו. אכן עולמנו מכיל בתוכו גם יסודות התוהו, כאילו הבריאה הראשונה לא ביטל את התוהו אלא הולך ונבנה עליו. בתהליכים אלה גנוזים סודות רבים, שלפי הקבלה חושפות טפח מעולמנו הקיומי.

אינני יכול לסיים רשימה זאת מבלי להוסיף הערה הכרחית. קראנו בזוהר איך חייבים אנו לקרוא את התורה, שיש בה לבוש, גוף ונשמה. אולי גם בזוהר יש שלוש רמות אלו? לבוש כמעט מיתולוגי, וודאי פנטסטי, פרוע בדמיונותיו. ובלשון הזוהר: "טפשים של העולם לא מסתכלים אלא בלבוש", וזאת אפילו אם הם חוקרים גדולים. בתוך הלבוש מסתתר גוף, מה שכינתי דקדוק העולם. אבל מעבר לגוף מצויה הנשמה, עולמנו הקיומי. מה מלמדת אותנו נשמת הסיפור על עולם התוהו ועולם התיקון? לכך אנסה להתייחס, אי"ה, באחת מרשימותי הבאות, בעזרת פירושו של הוגה, שלדעתי, נכנס לפני ולפנים בעולם הקבלה, הראי"ה קוק.